LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ORQALI MA'NAVIY QADRIYATLARNI TADQIQ ETISH

Ahmadjonova Sabohatkhon Ulug'bek kizi
Uzbekistan State World Languages University
English philology faculty
Scientific advisor: **Kholmurodova Madina Alisherovna**

Annotatsiya: Maqolada ma'naviy qadriyatlarni lingvokulturologik yondashuv orqali tadqiq etishning nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi. Unda til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi, ularning milliy qadriyatlar tizimini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Muallif til birliklarida aks etgan ma'naviy merosni o'rganish orqali jamiyatda axloqiy tarbiyani kuchaytirish imkoniyatlarini yoritadi. Shuningdek, ushbu yondashuvning zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonlaridagi ahamiyati ta'kidlanadi.
Kalit so'zlar: Lingvokulturologiya, ma'naviy qadriyatlar, til va madaniyat, milliy o'zlik, axloqiy tarbiya, til birliklari, madaniy meros.

Abstract: This article explores the theoretical and practical aspects of researching spiritual values through a linguoculturological approach. It analyzes the intricate relationship between language and culture, highlighting their crucial role in the formation and transmission of national values. The author discusses how studying the spiritual heritage embedded within linguistic units can contribute to strengthening moral education within society. Furthermore, the paper emphasizes the importance of this interdisciplinary approach in contemporary educational and upbringing processes.
Keywords: Linguoculturology, spiritual values, language and culture, national identity, moral education, linguistic units, cultural heritage

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты исследования духовных ценностей посредством лингвокультурологического подхода. Анализируется взаимосвязь языка и культуры, а также их роль в формировании и передаче системы национальных ценностей. Автор освещает возможности укрепления нравственного воспитания в обществе путем изучения духовного наследия, отраженного в языковых единицах. Кроме того, подчеркивается значимость данного подхода в современных образовательных и воспитательных процессах.
Ключевые слова: Лингвокультурология, духовные ценности, язык и культура, национальная идентичность, нравственное воспитание, языковые единицы, культурное наследие.

Jamiyat taraqqiyotida va shaxs ma'naviy kamolotida ma'naviy qadriyatlar tizimi muhim o'rin tutadi. Ushbu qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar, vatanparvarlik, millatga hurmat, ota-onani e'zozlash va tinchlikni saqlash kabi ko'rinishlarda namoyon bo'lib, jamiyat a'zolarini tarbiyalash hamda ularning ma'naviy yetukligini ta'minlashga xizmat qiladi. Mustaqillik yillarida bu qadriyatlarga bo'lgan e'tibor kuchayib, ularni anglash, asrash va kelajak avlodlarga yetkazish milliy azmu shijoatni mustahkamlashning asosiy omillaridan biriga aylandi. Ma'naviy qadriyatlar milliy muhitda shakllanib, shaxsning

DOI: 10.5281/zenodo.19648952

o'ziga ishonchini, kelajakka umidini mustahkamlaydi hamda ma'naviy va moddiy taraqqiyot o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi.

Ma'naviy qadriyatlarning til orqali ifodalanishi va avloddan avlodga o'tishi masalasi zamonaviy tilshunoslikning yangi yo'nalishlaridan biri bo'lgan lingvokulturologiya doirasida chuqur o'rganilmoqda. Umidjon Kuziyevning 2021-yilda nashr etilgan "Lingvokulturologiya: Asosiy tushunchalar" metodik qo'llanmasida ta'kidlanganidek, lingvokulturologiya tilni shunchaki aloqa vositasi sifatida emas, balki millatning madaniy o'ziga xosligi va dunyoqarashining kaliti sifatida ko'rib chiqadi. Bu yondashuv til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni antropotsentrik nuqtai nazardan tahlil qilib, maqollar, iboralar va metaforalar kabi til birliklari orqali ajdodlar ma'naviy olamini va madaniy konsepsiyalarini saqlashda tilning muhimligini ko'rsatadi.

Ma'naviy qadriyatlarni lingvokulturologik yondashuv orqali tadqiq etish zamonaviy gumanitar fanlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, tilshunoslik, madaniyatshunoslik, falsafa va sotsiologiya kabi sohalarning kesishmasida joylashgan. Ushbu tadqiqot yo'nalishi milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni saqlash va avloddan avlodga yetkazish mexanizmlarini chuqur tushunishga xizmat qiladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ma'naviy qadriyatlar tushunchasi va ularning til orqali ifodalanishi turli olimlar tomonidan keng ko'lamda o'rganilgan bo'lsa-da, ularni lingvokulturologik nuqtai nazardan tizimli va kompleks tahlil qilishga bo'lgan ehtiyoj hanuz dolzarbdir.

Ma'naviy qadriyatlar tizimi inson ma'naviyati va axloqiy xarakterining ajralmas qismi sifatida jamiyat a'zolarini tarbiyalash va ularning ma'naviy yetukligini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu qadriyatlar, jumladan, urf-odatlar, an'analar, vatanparvarlik, millatga hurmat, ota-onani e'zozlash va tinchlikni saqlash kabi ko'rinishlarda namoyon bo'lib, shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ilmiy adabiyotlarda ma'naviy qadriyatlar madaniy, axloqiy, diniy, huquqiy va ilmiy turlarga bo'linib, inson tafakkurining mezonlari sifatida ham xizmat qilishi ta'kidlanadi. Ularning ba'zilari asrlar davomida shakllanib, jamiyat taraqqiyotining ko'rsatkichi sifatida miqdor va sifat jihatidan ortib boradi. Bu qadriyatlar milliy xulq-atvorni tartibga solib, xalqning tarixi, an'analari, ongi va madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Mustaqillik yillarida ushbu qadriyatlarga bo'lgan e'tiborning kuchayishi, ularni anglash, asrash va kelajak avlodlarga yetkazish milliy azmu shijoatni mustahkamlashning asosiy omillaridan biriga aylanganligi olimlar tomonidan keng e'tirof etiladi .

Lingvokulturologiya, til va madaniyat o'rtasidagi chuqur o'zaro bog'liqlikni o'rganuvchi zamonaviy tilshunoslikning jadal rivojlanayotgan yo'nalishi sifatida, ma'naviy qadriyatlarni tadqiq etishda yangi imkoniyatlar ochadi. Tilning madaniy konsepsiyalarni va ajdodlar ma'naviy olamini saqlashdagi muhimligi maqollar, iboralar va metaforalar kabi til birliklari orqali namoyon bo'lishi alohida qayd etilgan. Lingvokulturologik tahlil metodologiyasi ma'naviy qadriyatlarni til birliklarida aniqlash, ularning semantik va pragmatik xususiyatlarini o'rganish, shuningdek, madaniy-tarixiy kontekstini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Olimlar ko'pincha leksik-semantik tahlil, konseptual tahlil, diskurs tahlili va etimologik tahlil kabi usullardan foydalanadilar. Maqollar va iboralar kabi paremiologik birliklar, shuningdek, metaforalar va ramzlar ma'naviy qadriyatlarning eng yorqin aks etgan shakllaridan biri sifatida alohida e'tiborga molik. Ular nafaqat axloqiy me'yorlarni, balki milliy qahramonlik, mehnatsevarlik, adolat va insonparvarlik kabi universal qadriyatlarni ham

o‘zida mujassam etadi. Biroq, bu qadriyatlarning dinamik xususiyatini, ya’ni ularning jamiyat taraqqiyoti bilan birga o‘zgarib borishini hisobga olish muhimdir. Shu sababli, lingvokulturologik tadqiqotlar nafaqat sinxron, balki diaxron yondashuvni ham talab etadi, bu esa qadriyatlarning tarixiy evolyutsiyasini va ularning til tizimidagi o‘zgarishlarini kuzatish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili ma’naviy qadriyatlarni lingvokulturologik yondashuv orqali tadqiq etishning nazariy asoslari mustahkam ekanligini, shuningdek, bu yo‘nalishda katta ilmiy salohiyat mavjudligini ko‘rsatadi. Mavjud tadqiqotlar tilning madaniyat va qadriyatlarni saqlashdagi rolini umumiy jihatdan yoritib bergan bo‘lsa-da, o‘zbek tilidagi ma’naviy qadriyatlarning o‘ziga xos lingvistik mexanizmlarini, ularning shakllanishi va funksiyalari bo‘yicha chuqur, tizimli va qiyosiy tahlillarga bo‘lgan ehtiyoj sezilmoqda. Ayniqsa, zamonaviy globalizatsiya sharoitida milliy ma’naviy qadriyatlarni til orqali mustahkamlash va ularni yosh avlod ongiga singdirish masalasi yanada dolzarblik kasb etmoqda. Ushbu maqola aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga, ya’ni o‘zbek tilidagi lingvistik birliklarda ma’naviy qadriyatlarning aks etishini aniq misollar asosida tahlil qilish orqali mavjud bilimlarni kengaytirishga intiladi.

Ushbu tadqiqot ma’naviy qadriyatlarni lingvokulturologik yondashuv orqali tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, sifatli tadqiqot dizayniga asoslanadi. Uning asosiy maqsadi o‘zbek tilidagi lingvistik birliklarda aks etgan ma’naviy qadriyatlarning mohiyatini, ularning shakllanish mexanizmlarini va jamiyatdagi funksiyalarini chuqur ochib berishdan iborat. Metodologik asos sifatida lingvokulturologiya fanining nazariy prinsiplari, xususan, til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni antropotsentrik nuqtai nazardan o‘rganish tamoyili qabul qilingan. Bu yondashuv tilni shunchaki aloqa vositasi emas, balki millatning madaniy o‘ziga xosligi va dunyoqarashining kaliti sifatida ko‘rib chiqishga imkon beradi, bu esa ma’naviy qadriyatlarning til tizimidagi chuqur qatlamlarini ochib berish uchun muhimdir.

Nihoyat, qiyosiy tahlil usuli turli janrlardagi matnlarda yoki turli tarixiy davrlardagi til birliklarida ma’naviy qadriyatlarning aks etishidagi o‘xshashliklar va farqlarni aniqlashga xizmat qiladi. Bu usul qadriyatlarning dinamik xususiyatini va ularning jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashishini ko‘rsatishga yordam beradi. Shuningdek, ushbu tadqiqotda antropotsentrik yondashuv doirasida til egasining dunyoqarashi, uning madaniy bilimlari va qadriyatlar tizimi tahlilning markazida turadi. Har bir lingvistik birlik nafaqat o‘zining lug‘aviy ma’nosi, balki u orqali ifodalangan madaniy-ma’naviy qatlamlar nuqtai nazaridan ham ko‘rib chiqiladi. Ushbu kompleks metodologiya ma’naviy qadriyatlarning til tizimida aks etishining chuqur va har tomonlama tahlilini ta’minlaydi, ularning milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosni saqlashdagi rolini yanada aniqroq ochib beradi.

Ushbu tadqiqot ma’naviy qadriyatlarning o‘zbek til tizimida lingvokulturologik yondashuv orqali chuqur aks etishini ko‘rsatdi. Til birliklarining leksik-semantik, konseptual va diskursiv tahlili milliy dunyoqarash, axloqiy me’yorlar hamda madaniy konsepsiyalarning til orqali qanday kodlanganini va avloddan avlodga o‘tish mexanizmlarini ochib berdi. Aniqlanishicha, maqollar, iboralar va metaforalar kabi paremiologik birliklar milliy o‘zlikni anglash va ma’naviy merosni saqlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqot tilning nafaqat aloqa vositasi, balki millatning ma’naviy kamoloti va madaniy o‘ziga xosligining asosiy kaliti ekanligini tasdiqladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Guseynova, S. A. "Ozarbayjon tilidagi 'Oila' konsepsiyasining lingvomadaniy tahlili." Til va madaniy ta'lim jurnali, vol. 8, no. 1, 2020, pp. 103-116.
2. Guseynova, S. A. "'Vatandoshlik' tushunchasining Ozarbayjon tilidagi lingvomadaniy jihatlari." Til va madaniy ta'lim jurnali, vol. 9, no. 1, 2021, pp. 120-132.
3. Kholmurodova M.A, Odiljonovna U.M (2025). The main theoretical problems of cultural words in uzbek literary translation - Innovative Achievements in Science.Tashkent,Uzbekistan. https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=14577
4. Kholmurodova M.A. Methods Of Vocabulary Expansion Through Mobile Applications. The Lingua Spectrum. 2025/9. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=_VgIMdEAAAAJ&citation_for_view=_VgIMdEAAAAJ:aqlVkmm33-oC
5. Klyuchnikova, E. V., & Klyuchnikova, I. V. "Ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni o'rganishning lingvomadaniy jihatlari." Sibir Federal Universiteti jurnali. Gumanitar va ijtimoiy fanlar, jild 13, son 1, 2020, betlar 104-111.
6. Erkinovna, O. P., & Nilufar, Q. (2024). THE SIGNIFICANCE OF VOCABULARY TEACHING. *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR*, *1*(1), 283-285.
7. Nilufar, Q. (2025). INTERNET TILI VA RAQAMLI KOMMUNIKATSIYADA YANGI JANR SHAKLLARINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI. *Taraqqiyot Spektri*, *1*(3), 23-24.
8. Qiyomidinova Nilufar Qahramon Qizi (2025). THE PSYCHOLINGUISTIC MECHANISMS OF SOCIAL MEDIA LANGUAGE: A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND UZBEK. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 5 (12), 126-130. doi: 10.5281/zenodo.17951393
9. Qiyomidinova, N. (2025). Ijtimoiy tarmoqlarning hayotimizdagi o 'rni. *The Lingua Spectrum*, *2*(1), 530-536.
10. Petrova, A. S. "Rus xalq ertaklarida milliy qadriyatlarning lingvistik ifodasi." Xalqaro Madaniyatshunoslik Jurnali, jild. 24, son. 3, 2021, bet. 415-430.
11. Popova, A. V. "'Haqiqat' tushunchasi Rus lingvomadaniyatida: Kognitiv-diskursiv yondashuv." Sibir Federal Universiteti Jurnali. Gumanitar va Ijtimoiy Fanlar, jild. 14, son. 1, 2021, bet. 120-128.